

واکاوی چرایی و چگونگی تلفیق در طرح مدرسه خوانا

کریم مهدیخانلو، دکتر سولماز نورآبادی*

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد رشته برنامه ریزی درسی، گروه علوم تربیتی، دانشگاه شاهد

۲- عضو هیات علمی گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه شاهد (نویسنده مسئول)

Email: mehdikhanlokarim@gmail.com

Email: nourabadi@shahed.ac.ir

چکیده

آموزش های تلفیقی می تواند موجب توسعه یافتگی، بهبود زندگی فردی و اجتماعی، و جلوگیری از آسیب های اجتماعی شود. هدف پژوهش حاضر، بررسی چرایی و چگونگی تلفیق در برنامه درسی دوره ابتدایی بویژه در طرح خوانا است. روش پژوهش حاضر کیفی است و به تحلیل اسناد و تمام کتب و مقالات مرتبط پرداخته تا ابعاد و نقش تلفیق در طرح مدرسه خوانا را مورد تحلیل قرار دهد. یافته ها نشان داد، آموزش های تلفیقی باعث غنی شدن برنامه درسی می شود. از آن جهت که دوره ابتدایی، پنجره فرصت؛ و آداب و مهارت های زندگی، پایه و اساس زندگی؛ و مهارت های زبانی، کلید تمام یادگیری های انسانی می باشد. همچنین به دلیل ضعف در مهارت های زبانی و مهارت های زندگی دانش آموزان، طرح خوانا مطرح گردیده و در بحث چگونگی نیز مهارت های زندگی با مهارت های زبانی تلفیق شده است. نتایج حاکی از آن است که لازم است تک تک مهارت های زندگی از محتوای برنامه درسی انتخاب و با استفاده از مهارت های زبانی و خرده مهارت های آن به صورت تلفیقی آموزش داده شود.

کلمات کلیدی: تلفیق، طرح خوانا، نظام آموزش و پرورش، ایران.

۱. مقدمه

جهانی شدن پدیده در حال وقوعی است که ابعاد مختلف جوامع را متأثر از خود ساخته و با سرعتی باور نکردنی ابعاد زندگی بشر را تحت تاثیر قرار می دهد. آموزش و پرورش در گفتمان جهانی شدن محل مباحث گسترده ای از بایدها و نبایدهاست که می تواند در چند و چون ورود، عبور، مقابله و یا سازگاری تأثیر بسزایی داشته باشد [۱]. از آن جهت که بهترین زمان برای تکوین شخصیت و رشد دانش آموزان دوره ابتدایی است، لذا برنامه های زیاد و سرمایه گذاری بیشتری در این دوره انجام می شود. «بر اساس چشم انداز برنامه راهبردی، مدارس ابتدایی به عنوان خاستگاه اصلی تحقق اهداف عالی نظام تربیت رسمی و عمومی کشور، مراکز کارآمد، اثربخش و یادگیرنده اند» [۲]. مطالعات بسیاری اهمیت این دوره را نشان می دهد. همچنین «امروزه تحقیقات جدید نشان داده است که آموزش ابتدایی نقش مهمی در کاهش فقر و تحقق برنامه های توسعه اقتصادی و اجتماعی دارد» [۳].

هفتمین همایش ملی پژوهش‌های نوین در حوزه علوم تربیتی و روانشناسی ایران

مدارس به عنوان محل مورد اعتمادی در آموزش‌دهی نقش مهمی دارد. «مدرسه محیط یادگیری پایه و اصلی است؛ اما یادگیری به آن محدود نمی‌شود و سایر محیط‌ها نظیر محیط‌های اجتماعی، طبیعی، اقتصادی، صنعتی و فرهنگی را نیز دربرمی‌گیرد» [۴]. مدارس کانون اصلی آموزش و پرورش هستند و ضرورت توجه به آموزش و پیامدهای حاصل از آن از مدارس آغاز می‌شود [۵]. با این حال، امروزه، جهان با بحران یادگیری مواجه است؛ در حالی که میلیون‌ها کودک برای اولین بار وارد سیستم آموزشی شده‌اند، بسیاری از آن‌ها حتی پس از چندین سال تحصیلی در دبستان نمی‌توانند بخوانند، بنویسند یا ریاضیات پایه انجام دهند [۶]. ضعف در مهارت‌های زبانی و مهارت‌های زندگی در کشور ایران مورد تاکید و توجه پژوهشگران بوده و در آن خلأهایی احساس می‌شود. «نتایج گزارش‌ها و آمارهای رسمی و غیررسمی نشان می‌دهد که ایران در ابعاد مختلف آموزشی، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی با آسیب‌ها و تهدیدهای مختلفی مواجه است» [۷].

آموزش و پرورش کشورمان با تدوین برنامه‌های مختلف به دنبال حل کردن این مسأله و پر کردن این خلأهاست. یکی از طرح‌هایی که برای این امر تدوین شده، طرح تحولی مدرسه خواناست که به دنبال تقویت مهارت‌های زندگی و مهارت‌های زبانی به صورت تلفیقی است. «آموزش‌های تلفیقی و ترکیبی می‌تواند موجب توسعه سرمایه فرهنگی شود و این سرمایه موجب زندگی بهتر می‌شود» [۸]. توجه به مهارت‌های زندگی و آموزش آن‌ها برای مقابله با مشکلات زندگی روزمره و تأثیر آن به سلامت روان، پیشرفت تحصیلی و به طور کلی بهبود زندگی فردی و اجتماعی و جهت جلوگیری از آسیب‌های اجتماعی امری ضروری است [۹]. از این رو پژوهش حاضر به بررسی تلفیق در نظام آموزشی کشور بخصوص در طرح خوانا در برنامه درسی دوره ابتدایی می‌پردازد.

۲. بیان مسئله

آموزش و پرورش در جوامع از اهمیت فوق العاده‌ای برخوردار است. «با توجه به پیشرفت سریع جوامع و همچنین مواجه شدن با مشکلات و مسائل مختلف، باید روز به روز به رشد و تعالی آموزش و پرورش پرداخت» [۱۰]. در راستای کیفیت‌بخشی و رسیدن به اهداف و حرکت در مسیر درست، آموزش عمومی کشور از آغاز رسمی آن همواره تغییر و تحول یافته و آخرین آن در سال ۱۳۹۰ با تدوین و نهایی کردن برنامه جامع سند تحول بنیادین بود که از جمله اهداف آن تربیت یکپارچه، شکوفایی فطرت و رسیدن به مراتبی از حیات طیبه می‌باشد [۱۱]. یکی از مهمترین راههای تحقق اهداف این سند، اجرای آن در دوره‌های مختلف تحصیلی، به خصوص دوره ابتدایی است. «آموزش و پرورش دوره ابتدایی کشور به عنوان بخش مبنایی نظام تعلیم و تربیت، و مدارس ابتدایی به عنوان خاستگاه اصلی تحقق اهداف عالی نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی» [۲] لازم است توجه ویژه قرار بگیرد.

با نگاه به نظام‌های آموزشی استنباط می‌شود که این دوره اهمیت خیلی زیادی دارد و کوتاهی در خصوص دستیابی به اهداف، قابل جبران نیست. «دوره ابتدایی را به عنوان «پنجره فرصت» در آموزش و پرورش نیز نام می‌برند؛ به گونه‌ای که اگر این فرصت از دست برود، امکان جایگزینی آن تقریباً وجود ندارد» [۱۲]. از جهتی دیگر از پیامبر گرامی اسلام، حضرت محمد (ص) به یادگار است که یادگیری در کودکی چون حکاکی روی سنگ می‌باشد و دوره ابتدایی به جهت انعطاف‌پذیری دانش‌آموزان

۱. Opportunity Window

هفتمین همایش ملی پژوهش های نوین در حوزه علوم تربیتی و روانشناسی ایران

و آمادگی برای پذیرش مباحث متناسب آموزشی، اجتماعی، اخلاقی، هنری، بدنی، شکل گیری شخصیت، و مهارت های زندگی، دوره ای حائز اهمیت و مورد توجه است. اورکین و نندیا^۱ (۲۰۱۶) معتقد است در دوره ابتدایی به جهت انعطاف پذیری، کسب مهارت های زندگی بهتر اتفاق می افتد و جهان به سرعت در حال تغییر است و ما نمی توانیم با آن همراه شویم، پس لازم است دانش آموزان برای زندگی آماده شوند [۱۳].

یکی از مهمترین راه های رسیدن به خواسته ها و تحقق اهداف در دوره ابتدایی، برنامه ریزی درسی و خروجی آن برنامه درسی است. اشنايدر^۲ (۲۰۱۸) معتقد است که «برنامه درسی می تواند با بازسازی منطقی دانش و تجربه، زمینه رشد دائمی یادگیرنده در زمینه های مهارت های اجتماعی و شخصی را فراهم کند» [۱۲]. در این راستا برنامه درسی باید مبتنی بر فطرت فراگیران و تا حد امکان به تمام جنبه های انسان توجه کند و از تمام جهات غنی باشد. مارلو ادیگر^۳ (۱۹۹۲) معتقد است آنچه که برنامه درسی را غنی می کند، استفاده از «برنامه درسی تلفیقی»^۴ است [۱۴]. کودکان نیازهای گوناگونی دارند، بنابراین لازم است به تمام نیازها، به عبارتی به دانش، نگرش و توانش آنان برای زندگی بهتر در آینده توجه شود. آنچه که مشخص است در جوامع، مشکلات مختلفی کم و بیش وجود دارد. «بنابراین با توجه به این چالش ها، نیاز است که برنامه درسی در همه ابعاد فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی پاسخگو باشد» [۱۵].

نتایج مطالعات، صحبت متخصصین امر، نتایج آزمون های بین المللی مانند پرلز^۵، گویای این است که در برنامه درسی، کاستی هایی وجود دارد. «مهارت خواندن در نظام آموزشی ایران با چالش های جدی و اساسی مواجه است؛ نتایج عملکرد دانش آموزان ایرانی در آزمون پرلز نمونه مستندی است» [۱۶]. بر اساس نتایج به دست آمده از مطالعات بین المللی پرلز، کشور ایران در سال ۲۰۰۱ رتبه ۳۳ از ۳۵، در سال ۲۰۰۶ رتبه ۴۰ از ۴۵، در سال ۲۰۱۱ رتبه ۳۸ از ۴۵ و در سال ۲۰۱۶ رتبه ۴۵ از ۵۰ را کسب نموده است [۱۷]. بر اساس «شاخص رفاه لگاتوم»^۶ کشور ایران بطور کلی رتبه ۱۲۳ از ۱۶۷ و بطور خاص در شاخص «آموزش»، که عملکرد کشورها را در زمینه دسترسی به آموزش، کیفیت آموزشی و سرمایه انسانی مورد سنجش قرار می دهد رتبه ۷۵ از بین ۱۶۷ کشور را کسب نموده است [۱۸]. بر اساس این گزارش در شاخص آموزش، کشورهایی چون عربستان سعودی، قزاقستان، کویت، بحرین، ارمستان، قطر و امارات متحده عربی از ایران رتبه بهتری دارند.

مهارت های زبانی و مهارت های زندگی بسیار مهم هستند. «یکی از مهمترین دلایل تکرار پایه دانش آموزان پایه های پایین، ضعف اساسی آن ها در خواندن و نوشتن و آداب و مهارت های زندگی است» [۱۹]. نتایج قابل تأمل و نامطلوب آزمون های بین المللی و قرار داشتن دانش آموزان پایین تر از سطح تسلط نسبی (خیلی خوب و خوب) در مهارت خواندن [۲۰] و توجه به اهمیت موضوع و جایگاه آموزش و پرورش در رشد کشور و مشکلاتی که در نظام آموزشی وجود دارد، مسئولین و متخصصین امر به فکر چاره بوده و برای رفع این کاستی ها و مشکلات، طرح ها و برنامه هایی ارائه داده اند. یکی از این راهکارهای تحولی، «طرح مدرسه

۲. Orkin, Wendia

۳. Schneider

۴. Merlo Edgier

۵. Integrated Curriculum

۶. Pirls

۷. The Legatum Prosperity Index

هفتمین همایش ملی پژوهش های نوین در حوزه علوم تربیتی و روانشناسی ایران

خوانا^۱ می باشد. این طرح از سال ۱۳۹۹ در مدارس اجرا می شود. طرح مدرسه خوانا شامل تقویت و ارتقای تلفیقی، مشارکتی و مدرسه محور مهارت های چهارگانه زبانی و آداب و مهارت های زندگی است. به این صورت که مهارت های زندگی را با استفاده از مهارت های زبانی و تلفیق خرده مؤلفه های زبانی آموزش می دهد که این امر موجب تقویت مهارت های زبانی و مهارت های زندگی می شود [۲۱].

در طرح مدرسه خوانا مؤلفه هایی چون تلفیق، مشارکت، مدرسه محوری، مؤلفه های آموزشی (کیفیت بخشی، درک عمیق مطالب، کسب و تقویت مهارت های زبانی و فرازبانی و...)، مهارت های زندگی (ادب، مسئولیت پذیری و جرأت ورزی)، مؤلفه های اجتماعی (بالا بردن اعتماد به نفس، استقلال، مشارکت، و...)، مؤلفه های اقتصادی (کاهش هزینه ترک تحصیل و تکرار پایه و...)، و مؤلفه های فرهنگی (خودباوری، حس ارزشمند بودن و...) مطرح است. بنابراین با توجه به تاکید بر مهارت های زبانی و مهارت های زندگی در طرح مدرسه خوانا، مساله اصلی این است که جایگاه و اهمیت تلفیق در طرح خوانا چیست و چگونه تلفیق انجام شده است؟

۳. روش پژوهش

روش پژوهش حاضر با توجه به منابع مطالعاتی این پژوهش، ماهیت موضوع و اهداف آن، از نوع تحقیق کیفی بوده و پژوهشی تحلیلی - استنتاجی می باشد. با توجه به این که هدف پژوهش تحلیلی عبارت است از «فهم و بهبود مجموعه مفاهیم یا ساختارهای مفهومی که بر حسب آنها تجربه ها تفسیر، مقاصد به وضوح بیان، مسائل ساخت بندی شده و پژوهش ها به اجرا درمی آیند» [۲۲]؛ به استنتاج چرایی و چگونگی تلفیق در طرح مدرسه خوانا در نظام آموزش ابتدایی کشور پرداخته شد.

۴. یافته های پژوهش

نظام های آموزشی برای رسیدن به خواسته ها، رشد و توسعه خود همواره در حال برنامه ریزی هستند. هر نظام آموزشی برای تحقق بهتر اهداف به دوره های مختلفی تقسیم می شود. «یکی از وظایف آموزش و پرورش این است که به افراد کمک کند تا گذشته - شان را بفهمند و آینده شان را پیدا کنند» [۱۵]. اما آنچه که حائز اهمیت می باشد این است که نظام آموزشی باید به روز و توانا باشد. «کشورهای توسعه یافته بخش عمده ای از دستاوردهایشان را به درستی مدیون نظام آموزشی اثربخش هستند و همواره در حال مطالعه و برنامه ریزی برای بهبود و افزایش کارایی آن می باشند» [۲۳].

اهمیت وجود نیروی انسانی متخصص برای پیشرفت هر کشوری، اهمیت آموزش و پرورش، نقش و رسالت آن را به خوبی نشان می دهد؛ بطوری که به نظر می رسد آموزش، محور تمام توسعه یافتگی ها اعم از اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی می باشد. «عرصه تعلیم و تربیت از مهمترین زیرساخت های تعالی همه جانبه کشور و ابزار جدی برای ارتقای سرمایه انسانی شایسته کشور در عرصه های مختلف است» [۱۱]. با نگاه به هزینه کرد کشورها، متوجه می شویم کشورهایی که سرمایه گذاری بیشتری در آموزش دارند، به لحاظ اقتصادی نیز توسعه یافته تر شده اند. در مطالعات کشورهایی که از لحاظ آموزشی جایگاه بالایی دارند، به عنوان مثال کشور سنگاپور اینگونه آمده است: «سنگاپور ثابت کرده است که آموزش مهمترین سرمایه گذاری دولت در

۱. Readable School Plan

هفتمین همایش ملی پژوهش‌های نوین در حوزه علوم تربیتی و روانشناسی ایران

طول تاریخ کوتاه‌مدت خود بوده است» [۲۴]. اما سرمایه‌گذاری در آموزش نیاز به زمان دارد تا اثرات خود را بر جای بگذارد. «آموزش و پرورش یک سرمایه‌گذاری بلندمدت است که سود آن در سراسر عمر پدیدار می‌شود» [۲۵].

آموزش و پرورش کارکردهای مختلفی دارد. از جمله کارکردهای مهم آن تربیت عقلانی، تربیت شهروندی، تربیت نیروی کار، ایجاد مهارت‌های زندگی، انتقال فرهنگ، جامعه‌پذیری افراد، شکوفایی استعدادها و مهم‌تر از همه «آموزش و پرورش هر کشور اصلی‌ترین سازمانی است که مسئولیت حفظ و تمرکز ارزش‌ها، تربیت نسل آینده جامعه و در نهایت تعالی انسان را بر عهده دارد» [۳]. رسالت خطیر این نهاد محوری و زیرساختی، این است که باید نسلی تربیت کند که ضمن فعال، پویا، عالم و ماهر بودن در عرصه‌های تخصصی مربوطه؛ انسانی با اخلاق، متدین، ایثارگر و دارای ارزش‌های نیک انسانی باشد.

در این میان، آموزش و پرورش ابتدایی در کشورهای مختلف از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است. در کشور ما نیز آموزش ابتدایی در دوره ناصرالدین‌شاه به علت مناسبات ایران با مغرب زمین جایگاه ویژه‌ای پیدا کرد، به گونه‌ای که اندیشمندان برای همگانی کردن آن تلاش‌هایی انجام دادند. البته این امر با عدم حمایت و محدودیت‌هایی نیز از طرف دولتمردان همراه بود. اندیشمندان با الگوگیری از مغرب‌زمین متوجه شدند که آموزش همگانی و پایه‌ای می‌تواند تاثیر زیادی در باسوادی جامعه و در نتیجه پیشرفت جامعه ایجاد کند [۲۶]. آموزش ابتدایی در دهه‌های گذشته در سراسر جهان رشد کرده است و تخصیص بودجه افزایشی به آموزش ابتدایی نیز یکی از بزرگترین اقدام بودجه آموزش و پرورش در بودجه‌های عمومی بوده است [۳]. توسعه مدارس ابتدایی از لحاظ کمی و کیفی، افزایش بودجه بیش از صد در صدی از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۵، تلاش‌های هماهنگ در دوره‌های آموزشی و سرمایه‌گذاری در جذب معلم ابتدایی از جمله عوامل رشد و موفقیت برخی از کشورها (مثل سنگاپور) است [۲۴].

پرواضح است که تمام کشورها به اهمیت آموزش و پرورش ابتدایی پی برده‌اند و این اهمیت مادی و معنوی آنها گواه بر این مدعاست. «مهمترین مرحله در تمام نظام‌های آموزشی جهان دوره ابتدایی است. زیرا شخصیت و رشد کودکان در این دوره بیش از هر دوره‌ای شکل می‌گیرد» [۳]. آموزش و پرورش ابتدایی به دنبال خلق فرصت‌ها، پرورش و تربیت تفکر، به‌ویژه تفکر انتقادی و به دنبال آن رشد عقلانی، تخیل، مسئولیت‌پذیری، و اخلاق‌مداری است. «اگر بپذیریم که زیربنای توسعه هر کشور از طریق آموزش و پرورش بنیان گذاشته می‌شود، بدون تردید ستون‌های اصلی آن را، باید در آموزش و پرورش ابتدایی جستجو کرد» [۱۲]. در اسناد بالادستی و خط‌مشی‌های کشور ما نیز به آموزش ابتدایی دیدگاه ویژه‌ای شده است. مقام معظم رهبری می‌فرماید: «برای اینکه بتوانیم رشد علمی کشور را به معنای واقعی کلمه تامین کنیم، از دبستان باید شروع کنیم» [۲].

یکی از راه‌های تحقق اهداف و پیشرفت هر کشور به واسطه نظام‌های آموزشی‌اش، برنامه درسی است. اما برنامه درسی چیست و یک برنامه درسی مطلوب باید چه ویژگی‌هایی داشته باشد؟ «برنامه درسی به عنوان یک حوزه مطالعاتی، عمری حدود یک‌صد سال دارد» [۲۷]. «برنامه درسی به عنوان یک حوزه تخصصی، عملاً در اوایل قرن بیستم و با انتشار کتاب برنامه درسی^۱ توسط فرانکلین بابیت^۲ متولد گردید» [۲۸]. برنامه‌های درسی محل ظهور و تجلی‌گاه اهداف آموزش و پرورش هستند که می‌خواهند افراد را برای زندگی در جامعه آماده کنند. «برنامه‌های درسی در قلب مدرسه قرار دارند» [۲۹].

۹. The Curriculum
۱۰. Franklin Bobbitt

هفتمین همایش ملی پژوهش‌های نوین در حوزه علوم تربیتی و روانشناسی ایران

برنامه‌های درسی در بستر زمان متولد می‌شوند، رشد می‌یابند، تغییر می‌کنند، متحول می‌شوند و همه این موارد می‌تواند به رشد و توسعه برنامه و در نهایت به توسعه کشور کمک کند. از طرح‌های تحولی در اکثر نظام‌های آموزشی در سطح بین‌المللی مثل چین، ژاپن، کره جنوبی، انگلیس، هندوستان، یونان، سوئد، استرالیا، آفریقای جنوبی و آموزش و پرورش کشورمان در دهه‌های اخیر، تدوین و تصویب برنامه درسی ملی است [۳۰]. هر نظام آموزشی با توجه به مبانی روانشناختی و فلسفه حاکم بر اندیشه‌ها و شرایط آن جامعه، اقدام به تدوین یا تغییر برنامه درسی ملی خود می‌کند. برنامه درسی ملی هر کشور نماد اندیشه، آگاهی، آرزوها، خواسته‌ها، افکار و میزان پختگی و بالندگی آن کشور است. «از مهمترین الزامات و زمینه‌های استاندارد برنامه درسی ملی، پاسخگویی به چالش‌ها و فرصت‌ها در عصر جهانی شدن است» [۳۱].

از میان طرح‌های مختلفی که در جهت تحقق اهداف برنامه درسی ملی به تصویب و اجرا رسیده، طرح تحولی مدرسه خوانا است. «معاونت آموزش ابتدایی امیدوار است در اثر انجام این طرح به اهداف کوتاه‌مدت (بهبود و ارتقای مهارت‌های زبانی و آداب و مهارت‌های زندگی)، اهداف میان‌مدت (ارتقای جایگاه ایران در آزمون‌های بین‌المللی سواد خواندن)، و اهداف بلندمدت (توسعه عدالت آموزشی، تقویت هویت ایرانی-اسلامی و دانش‌آموختگانی فرهیخته از نظر تحصیلی و اجتماع) برسد» [۲۱]. تحقق اهداف بسته تحولی خوانا در دانش‌آموزان یعنی رسیدن به یکی از اساسی‌ترین مأموریت‌های دوره ابتدایی که مورد تأکید سند تحول بنیادین است [۳۲]. طرح خوانا با همکاری و مشارکت معاونین آموزش ابتدایی استان‌ها با وزارت و با در نظر گرفتن مشکلات و چالش‌هایی که در دوره ابتدایی وجود داشته و در راستای عملیاتی‌سازی اهداف سند تحول بنیادین تدوین گردیده است. یکی از این چالش‌های مطرح شده نتایج آزمون‌های بین‌المللی تیمز^۱ و پرلز بوده است [۳۳].

بنابراین ابتدا باید بدانیم که مدرسه خوانا چیست و چه ویژگی‌هایی دارد و چگونه اجرا می‌شود؟ به عبارتی دیگر «چیستی، چرایی و چگونگی» این طرح چگونه است؟ واژه خوانا از حرف اول کلمات خواندن، نوشتن و آداب و مهارت‌های زندگی گرفته شده است. خوا (خواندن)، ن (نوشتن) و آ (آداب و مهارت‌های زندگی) است. مدرسه خوانا فرصتی برای بهتر زندگی کردن دانش‌آموزان است از طریق:

- ۱) یادگیری هر چهار مهارت زبانی خواندن، نوشتن، صحبت کردن و گوش دادن به روش مهارتی. روش مهارتی یعنی تقسیم یک کار یا فعالیت به گام‌های کوچک و قابل انجام که خرده‌مهارت نامیده می‌شوند.
- ۲) یادگیری سه مهارت زندگی شامل ادب، مسئولیت‌پذیری و جرأت‌ورزی به روش تلفیقی. تلفیق یعنی یادگیری همزمان موضوعات مجزا و برقراری ارتباط بین اجزاء جدا از هم. یادگیری و روش تلفیقی یعنی یادگیری آداب و مهارت‌های زندگی از طریق مهارت‌های زبانی. یعنی دانش‌آموزان درباره ادب، مسئولیت‌پذیری و جرأت‌ورزی بخوانند، بنویسند، گوش بدهند و صحبت کنند [۱۹].

مهارت‌های زبانی به عنوان شاه‌کلید ورود به دنیای یادگیری می‌باشند. «بر پایه برنامه درسی فارسی، تقویت مهارت‌های زبانی، هدف اصلی آموزش است» [۳۴]. جوامع بین‌المللی نیز در بررسی کیفیت آموزش، آن را امری مهم و یکی از شاخص‌های توسعه‌یافتگی می‌دانند. «مهارت‌های زبانی به عنوان مهارت‌های پایه و کلیدی هستند که می‌توانند شخصیت و ظرفیت ما را گسترش دهند و کارایی ما را افزایش دهند» [۳۵]. از آن جهت که مهارت‌های چهارگانه زبانی (گوش کردن، سخن گفتن، خواندن

هفتمین همایش ملی پژوهش های نوین در حوزه علوم تربیتی و روانشناسی ایران

و نوشتن) و آداب و مهارت های زندگی، اهداف اصلی و اساسی آموزش و پرورش به ویژه در دوره ابتدایی هستند؛ موضوع پرداختن و تقویت موارد ذکر شده، اهمیت ویژه ای می یابد [۱۹].

مهارت خواندن: اولین خطاب خداوند در قرآن به پیامبر گرامی (ص) و اولین کلمه وحی که هدایت انسان با آن آغاز می شود، اقرأ هست. خداوند به صورت مستقیم به خواندن اشاره می کند [۳۶]. خواندن بخش تولیدی زبان را شامل می شود که اهمیت زیادی دارد. «مهارت خواندن یکی از مهم ترین مهارت های زبانی در یادگیری جنبه های مختلف دانش است و عدم کسب مهارت کافی در آن، فرد را با چالش های جدی در زندگی مواجه می نماید» [۱۶]. محور اصلی زبان آموزی، خواندن است و با خواندن است که می توان به دروازه علم ورود داشت و منابع غنی علوم را کسب کرد. «سواد خواندن، یکی از مهمترین توانایی های اکتسابی دانش آموزان در دوره آموزش ابتدایی است. مهارت خواندن، پایه یادگیری همه موضوعات درسی و غیردرسی است» [۳۷]. «خواندن به عنوان یکی از چهار مهارت اصلی زبان در دوره های مختلف تحصیلی به ویژه در دوره ابتدایی آموزش داده می شود تا دانش آموزان با گسترش مهارت های درک پایه، بتوانند از عهده فهم و استنباط متن ها و مطالب متعدد برآیند» [۳۸]. با توجه به اهمیت خواندن در مدرسه و زندگی روزمره و اذعان به افزایش روزافزون انواع متون، سواد خواندن چنین تعریف شده است: «سواد خواندن توانایی درک و استفاده از آن اشکال زبان نوشتاری است که مورد نیاز جامعه یا فرد بوده و برای آنها ارزشمند است. خوانندگان می توانند از متون به اشکال مختلف معنا بسازند. آنها می خوانند تا یاد بگیرند، در جمع خوانندگان در مدرسه باشند و از زندگی روزمره لذت ببرند» [۳۹]. کائوویواتاناکول^۱ (۲۰۲۱) معتقد است که خواندن می تواند مهارت های تفکر انتقادی را توسعه دهد. مهارت تفکر انتقادی به عنوان یکی از ضروری ترین مهارت های یادگیری برای یادگیرندگان قرن بیست و یکم است. زیرا اخبار و اطلاعات زیادی از هر گوشه جهان به دست می رسد که دانش آموز باید قادر به تجزیه و تحلیل بوده و قابلیت اطمینان از داده های دریافتی و درک درستی از آنها داشته باشد [۴۰]. به عبارتی «سواد خواندن زیربنای موفقیت تحصیلی و رشد فردی دانش آموزان است و وسیله ای ارزشمند برای بررسی تاثیر سیاست های جدید یا تجدیدنظر شده بر دستاوردهاست» [۳۹]. لازم به ذکر است در این طرح، خواندن از چهار بخش روانخوانی، روان خوانی، درک مطلب و خواندن انتقادی تشکیل می شود.

مهارت نوشتن: در قرآن کریم برای نوشتن به قلم و آنچه که می نویسد، سوگند یاد شده است [۴۱]. پیامبر گرامی (ص) نیز می فرماید «علم را با نوشتن زنجیر کنید» [۴۲]. در حدیثی دیگر امام صادق (ع) می فرماید: «دل، به نوشتن آرام می گیرد» [۴۳]. موارد فوق اهمیت نوشتن و علم آموزی را نشان می دهد. نوشتن عالی ترین مرحله مهارت های زبانی است. نوشتن جزء مهارت های فعال و تولیدی مهارت های زبانی است [۴۴]. بر اساس اصل چهارم، یک برنامه درسی مؤثر مهارت های زبانی، به نوشتن به عنوان یک راه اساسی برای توسعه، شفاف سازی و انتقال ایده ها در گفتن توضیحی، متقاعدکننده، روایی و بیانی تاکید دارد [۴۵]. نوشتن مهارتی برای یادگیری و خودتنظیمی است که باعث رشد مهارت های خودتنظیمی و برنامه ریزی بهتر فرد و در ادامه باعث پیشرفت تحصیلی و موفقیت دانش آموزان می شود. نوشتن باعث می شود که دانش آموزان روی محتوا و مفاهیم آموخته شده تمرکز کنند و این امر باعث یادگیری بهتر و عمیق تر می شود. نوشتن همچنین هسته کل فرایندهای یادگیری را تشکیل می دهد و بطور مثبت به خودسازی کمک می کند [۴۶]. لازم به ذکر است در طرح خوانا نوشتن از چهار بخش رونویسی - درست نویسی - خوش - خطی، نوشتار توصیفی، نوشتار گزارشی و نوشتار داستانی تشکیل می شود.

۱۲. Kaowiwattanakull, S.

مهارت صحبت کردن: صحبت کردن و سخن گفتن نیز به عنوان یک مهارت اساسی برای موفقیت در زندگی و عرصه های مختلف اجتماعی، سیاسی و فرهنگی بسیار ضروری است. لملچ^{۱۳} (۲۰۱۰) از جمله ویژگی های برنامه اثربخش را در آموزش مهارت های زبانی، وجود یک برنامه شفاهی زبان آموزی می داند که به آگاهی های واج شناسی و آوایی تاکید دارد و برنامه شفاهی زبان با خواندن و نوشتن تلفیق می شود [۴۷]. دو بعد مکمل زبان، گفتار و نوشتار هستند که آموزش زبان هم به آنها تاکید و توصیه می کند. این بخصوص در پایه های اول و دوم ابتدایی اهمیت زیادی دارد. گفتار و نوشتار تقابل هم نیستند، بلکه درهم تنیده و با هم آموزش داده می شود. توجه به آوای گفتاری در صحبت کردن اهمیت زیادی دارد؛ به گونه ای که ترکیب آنها با یکدیگر و ادای آنها با سرعت های متفاوت به سخن گفتن بهتر کمک می کند. آوای گفتاری به دو بخش زیر تقسیم می شوند: آواها یا واحدهای زنجیری و آوای غیر زنجیری [۴۸]. لازم به ذکر است در طرح خوانا صحبت کردن از سه بخش مفهوم سازی، شکل دهی و تولید تشکیل می شود.

مهارت گوش دادن: خداوند بشارت داده بندگانی را که سخنی را می شنوند، تامل می کنند و بهترین آن را انتخاب می کنند [۴۹]. این امر نشان از گوش کردن آگاهانه حکایت دارد و اهمیت گوش دادن را مشخص می کند. مهارت گوش دادن می تواند به بهبود مهارت های دیگر زبانی کمک شایانی کند؛ چرا که تا خوب شنیده نشود، نمی توان خوب صحبت کرد، خوب خواند و خوب نوشت. الزمیل^۲ (۲۰۲۱) معتقد است گوش دادن اغلب چالش برانگیزترین مهارت زبانی یادگیری در نظر گرفته می شود؛ مهارتی که برای درک جهان و ایجاد ارتباط مؤثر است [۵۰]. یکی از راه های تقویت مهارت گوش دادن، استفاده از رسانه های آموزشی و برخی از نرم افزارها است که می تواند مهارت شنیداری را در دانش آموزان بهبود بخشد و در آنها علاقه ایجاد کند [۵۱]. لملچ (۲۰۱۰) برای تقویت و تشویق حرف زدن و گوش دادن فعالیت های قابل توجهی را پیشنهاد می دهد. از جمله آن موارد هنرهای نمایشی، تجربیات هنری، فعالیت در گروه های کوچک و داستان گوئی، خیمه شب بازی، آواز خوانی دسته جمعی، گوش کن و بگو می باشد [۴۷]. گوش کردن با شنیدن فرق دارد. گوش کردن فعال و همراه با یادگیری و توجه و تمرکز است، اما در شنیدن هر چیزی را بدون توجه به آن می شنویم. گوش کردن از مهارت های زبانی دریافتی به حساب می آید [۴۴]. لازم به ذکر است در طرح خوانا گوش دادن از سه بخش: ۱- دقت و تمرکز مداوم حواس، ۲- درک و پردازش پیام و ۳- بازآوری و نقد پیام تشکیل می شود.

مهارت های زندگی: یکی دیگر از اهداف طرح مدرسه خوانا، رسیدن به آداب و مهارت های مطلوب زندگی است. آداب و مهارت های زندگی بستری برای کمال شخصیت، قابل اعتماد بودن، و مفید بودن است. ادیب منش و صدر (۱۴۰۰) بر اهمیت آموزش مهارت های زندگی و تاثیر این آموزش بر سلامت و بهداشت روان تاکید، و نتایج آن را در بهبود زندگی فردی و اجتماعی مؤثر می دانند [۱۲]. آلبرتی^۳ و دیگران (۲۰۱۴) آموزش مهارت های زندگی را باعث افزایش مسئولیت پذیری و تقویت تفکر انتقادی می دانند [۵۲]. بوهرل^۴ (۲۰۱۸) تقویت و افزایش دانش مهارت های زندگی را در پیشگیری از مبتلا شدن به برخی آسیب ها مؤثر و مفید می داند [۵۳]. پس با توجه به گفته ها، آنچه که مسلم است وجود و آموزش مهارت های زندگی برای دانش آموزان در مدارس و برنامه های درسی و محتوای تلفیقی و به روز با عصر کنونی، امری ضروری است. مهارت های زندگی ارکان زندگی سالم و پویا

۱۳. Lemlech

۱۴. Alzamil, J.

۱۵. Alberty, R. M.; et al.

۱۶. Buhler, A.

هفتمین همایش ملی پژوهش های نوین در حوزه علوم تربیتی و روانشناسی ایران

هستند. دانش آموزانی که مهارت های زندگی را آموزش می بینند، «می توانند اقدامات گروهی را انجام دهند، بهتر یاد بگیرند، مسئولیت اعمال خود را بر عهده بگیرند. آنها راه های ارتباط مؤثر را یاد می گیرند و می توانند با همسالان خود ارتباط برقرار کنند، از روش های مسالمت آمیز برای حل اختلاف خود استفاده کنند و آنها همچنین مقاومت بالاتری در برابر مشکلات خواهند داشت» [۹]. ادیب منش و همکاران (۱۴۰۰) نیز با بررسی پژوهش های صورت گرفته، توجه به مهارت های زندگی را امری ضروری می داند [۱۲]. لازم است به این نکته اشاره شود که یکی از اساسی ترین مهارت های قرن بیست و یکم، مهارت حل مسأله است. با توجه به مطالعاتی که صورت گرفته کسانی که مهارت های تفکر درجه بالایی دارند و از مهارت تفکر انتقادی خوبی برخوردارند، می توانند از پس حل مسائل که در زندگی رخ می دهد، به خوبی برآمده و با استفاده مؤثر از دانش و راهبردهای خود، راه حل های خلاقانه زیادی در حل مسائل و مشکلات خود تولید کنند [۵۴]. سازمان بهداشت جهانی (۲۰۲۰) نیز ده مهارت زیر را به عنوان مهارت های اساسی زندگی اعلام کرده است. این مهارت ها که برای زندگی لازم و ضروری هستند؛ عبارتند از: مهارت ارتباط مؤثر، مهارت های روابط بین فردی، خودآگاهی، همدلی، مهارت حل مسأله، مدیریت خشم، مهارت مدیریت استرس و اضطراب، تفکر خلاق، مهارت تفکر نقادانه و مهارت تصمیم گیری [۵۵]. بعلاوه، در طرح مدرسه خوانا به سه مهارت های زندگی «ادب، مسئولیت پذیری و جرأت-ورزی» توجه و پرداخته شده است. همان طور که بیان شد، مهارت های ذکر شده قرار است از محتوای دروس انتخاب و با مهارت های زبانی آموزش داده شود که هم موجب تقویت مهارت های زبانی و هم موجب تقویت مهارت های زندگی گردد. حال به طور اختصار به این سه مهارت زندگی ذکر شده پرداخته می شود:

- ✓ ادب: به رعایت آگاهانه و با اختیار و حفظ شأن و جایگاه، ارزش، حقوق، احترام و منزلت خود و دیگران که شامل خانواده، دوستان، هموطنان و هموعان و محیط ها که شامل اماکن، طبیعت و محیط زیست می شود، گفته می شود. وظیفه هر انسانی است که آگاهانه، آزادانه و با خودکنترلی به موارد پیرامون خود احترام بگذارد و رفتار و کردار او نشان ادب او باشد.
- ✓ مسئولیت پذیری: یعنی اینکه ما نسبت به خداوند متعال، خودمان، نسبت به دیگران (شامل خانواده، دوستان، هموطنان، هموعان) و نسبت به محیط ها (شامل اماکن، طبیعت، محیط زیست) تعهد، وابستگی و مسئولیت داریم و هر رفتار یا عملیکه در قبال آنها انجام می دهیم، باید پاسخگو باشیم.
- ✓ جرأت ورزی: یعنی اینکه ما توانایی «نه گفتن» داشته باشیم و نسبت به محیط خود آگاهانه، آزادانه و به صورت خودکنترلی اظهارنظر و مخالفت یا موافقت خود را اعلام کنیم. از توانمندی ها و قابلیت های خودمان برای بهره کشی، ظلم و یا سوءاستفاده، استفاده نکنیم و از کارهای دشوار و فعالیت هایی که نیاز به تلاش زیادی دارند استقبال کنیم و درخواست ها و نیازهای خود را مطرح کنیم.

در خصوص اینکه چرا چنین طرحی تدوین و پیشنهاد شده است، متخصصان امر دلایل زیر را مطرح کرده اند:

- چون آداب و مهارت های زندگی پایه و اساس زندگی موفق فردی، خانوادگی و اجتماعی است.
- چون زبان و مهارت های زبانی مبنای برقراری ارتباط و زیربنای همه فعالیت های آدمی و کلید تمام یادگیری های انسانی هستند.
- چون دوره ابتدایی دوره طلایی و پنجره فرصت آموزش و پرورش است.

هفتمین همایش ملی پژوهش های نوین در حوزه علوم تربیتی و روانشناسی ایران

– چون یادگیری دانش آموزان در مهارت های زبانی و مهارت های زندگی وضعیت مناسبی ندارد و آموزش ابتدایی با مسئله جدی مواجه هست [۱۹].

در مورد **چگونگی** طرح مدرسه خوانا باید اشاره کرد که رویکرد این طرح به شکل تلفیقی^۱ است و می خواهد در بستر این طرح مهارت های چهارگانه زبانی را در کلاس های مدرسه خوانا، بر مهارت های زندگی (ادب، مسئولیت پذیری و جرأت ورزی) مجهز کند [۳۲]. در خصوص چگونگی این طرح سه رویکرد برای اجرا اتخاذ شده است:

- ۱) رویکرد تلفیقی: یعنی اینکه مهارت های زبانی همگام با هم یاد داده شود. از آن جهت که کتاب های درسی ما موضوع-محور هستند و این ره آورد قرن ۱۶ میلادی می باشد؛ در حالی که عصر حاضر بر یادگیری تلفیقی تاکید می کند.
- ۲) رویکرد مشارکتی: هدف باهم کار کردن است. یعنی اینکه دست اندرکاران از سطوح بالا تا پایین با هم مشارکت کنند و در واقع کار ستاد و صف بهم شبیه باشد و به این شکل نباشد که سطوح بالا تدوین، و سطوح پایین اجرا کند.
- ۳) رویکرد مدرسه محور: یکی از واژه هایی که با دقت و حساسیت انتخاب شده، «مدرسه محوری» است که مدرسه می تواند با توجه به نیاز، یک یا تلفیقی از الگوها را استفاده کند. مدرسه محوری یعنی اینکه مدرسه حق و قدرت تصمیم گیری دارد و در اجرای بسته تحولی خوانا یک از این سه تصمیم را می تواند اتخاذ کند: الف) از بسته های تولید و تدوین شده وزارتی، استانی یا منطقه ای استفاده کند. ب) یک سطح بالاتر تصمیم بگیرند؛ یعنی اینکه بسته تولید شده را با شرایط دانش آموزان خود سازگار کرده و اجرا کنند. ج) خود مدرسه با توجه به چهارچوب این طرح، بسته آموزشی طرح مدرسه خوانا تولید و اجرا کند [۵۶].

با عنایت به مطالب اشاره شده، باید گفت ضرورت **تلفیق در طرح مدرسه خوانا** کاملا احساس می شود. تلفیق به معنای کوشش برای ایجاد ارتباط، اتصال و نهایتا یکپارچگی در تجربیات یادگیری دانش آموزان است. شاید تزریق ویژگی چابکی، چالاکي و پویایی در برنامه های درسی مدرسه ای و ایجاد توان واکنش سریع و پاسخگویی به مسائل روز را بتوان جزء مهمترین امتیازات یا توجیحات روی آوردن به رویکرد تلفیقی در برنامه های درسی دانست. رویکرد تلفیق فاصله گرفتن از برنامه درسی سنتی است. با توجه به اینکه طرح خوانا بحث تلفیق را مطرح می کند، باید بدانیم که تلفیق در این طرح چگونه است؟ در خصوص معنی و مفهوم تلفیق، مهرمحمدی (۱۳۸۹) موارد زیر را مطرح می کند:

- ✓ تلفیق به معنای انسجام و یکپارچگی برنامه درسی،
- ✓ تلفیق به معنای جامعیت یا فراگیری برنامه درسی،
- ✓ تلفیق به معنای گذشتن از مرزهای تثبیت شده موضوعی و رشته ای در برنامه درسی مدارس،
- ✓ تلفیق به معنای دانش وحدت یافته که در آن نشانی از تعدد و تفرق یادگیری مطرح نیست،
- ✓ تلفیق به معنای انگیزه و تلاش فطری و خودجوش برای ایجاد وحدت یادگیری،
- ✓ تلفیق به معنای ایجاد وحدت و سازگاری میان منابع الهام بخش هدف گذاری در برنامه درسی،
- ✓ تلفیق به معنای لحاظ نمودن طیف تجربیات یادگیری مدرسه ای اعم از تجربیات یادگیری قصد شده و قصد نشده،

هفتمین همایش ملی پژوهش های نوین در حوزه علوم تربیتی و روانشناسی ایران

✓ تلفیق به معنای برقرار ساختن رابطه میان اجزاء متکثر و متفرق یادگیری [۵۷].

در خصوص چگونگی این طرح، حسینی (۱۳۹۹) ابتدا الگوهای تلفیق زیر را مطرح و در ادامه یک مدل ترکیبی از مجموع الگوها جهت استفاده در بحث تلفیقی طرح خوانا ارائه نموده است:

الگوی تلفیق از دیدگاه شوبرت^۱

- (۱) حوزه‌های گسترده: این حوزه به پیوند چند حوزه محتوایی و ایجاد یک ماده درسی توجه دارد مانند درس مطالعات اجتماعی
- (۲) پروژه‌ها: ارتباط بین حوزه‌های محتوایی مختلف حول یک پروژه. مانند مهارت‌های زندگی در دوره ابتدایی.
- (۳) هسته اصلی: پیوند بین حوزه‌های محتوایی با استفاده از مسائل اجتماعی مانند محیط زیست در دوره متوسطه.

الگوی تلفیق از دیدگاه جی کوبز^۲

- (۱) رشته‌های موازی: استفاده از حوزه‌های محتوایی برای تقویت یادگیری همدیگر.
- (۲) مکمل: ارتباط بین حوزه‌های محتوایی مکمل و ایجاد یک برنامه درسی جدید مثل تاریخ، جغرافیا و مدنی که تبدیل به درس مطالعات اجتماعی شد.
- (۳) میان‌رشته‌ای: ایجاد وحدت میان تمام یا بیشتر برنامه‌های درسی مدارس.
- (۴) روز تلفیق‌شده: تنظیم برنامه‌های درسی یک روز مدرسه حول علایق یا نیازهای دانش‌آموزان.
- (۵) کامل: تنظیم کل برنامه‌های درسی حول نیازها و علایق دانش‌آموزان.

الگوی تلفیق هانتر و شیرر^۳

- (۱) تصادفی: استفاده اتفاقی از محتوای برنامه‌های درسی مختلف برای یادگیری بهتر یک موضوع خاص.
- (۲) تقویت و تمرین: کاربرد آموخته‌های یک حوزه محتوایی برای تقویت یادگیری حوزه دیگر.
- (۳) محاط کردن: محاط یک برنامه درسی توسط ماده درسی دیگر.
- (۴) هماهنگی: آموزش همزمان بخشی از محتوای دو برنامه درسی.
- (۵) فرایندها: فعالیت‌های یادگیری حوزه‌های مختلف با هدف رشد قابلیت‌های فرایندی خاص.
- (۶) تم یا موضوع: سازماندهی برنامه‌های درسی حول مسائل واقعی.

الگوی تلفیقی کیس^۴

- (۱) تلفیق محتوا: تلفیق محتوای موضوعات مختلف با استفاده از یک موضوع یا مفهوم وحدت‌بخش.
- (۲) تلفیق مهارت‌ها و فرایندها: سازماندهی برنامه درسی حول مهارت‌ها یا فرایندها.
- (۳) تلفیق کل‌گرا: تلفیق بین زندگی واقعی کودک و برنامه درسی.
- (۴) تلفیق مدرسه و فرد: پیوند بین تمام تجربیات قصدشده و قصدنشده دانش‌آموزان در نظام آموزشی.

الگوی نیپ و همکاران^۵

---

۱۸. Schubert
۱۹. Jacobs
۲۰. Hunter & Schierer
۲۱. Case
۲۲. Neap, et al

هفتمین همایش ملی پژوهش های نوین در حوزه علوم تربیتی و روانشناسی ایران

- ۱) میان رشته‌ای: استفاده از مجموعه‌ای از دروس برای یادگیری بهتر یک درس یا موضوعی خاص.
  - ۲) حول مهارت‌ها: تلفیق بین موضوعات مختلف برای تقویت یک مهارت خاص.
  - ۳) بین عواطف دانش‌آموزان و برنامه درسی مدرسه: تلفیق برنامه‌های درسی با علایق، نیازها و دل‌مشغولی‌های دانش‌آموزان.
- اما اینکه تلفیق مد نظر در بسته تحولی خوانا چیست و چگونه است؟ در قالب جدول زیر و با مشخص کردن موضوعات، به این امر پرداخته می‌شود:

جدول شماره ۱: خلاصه شده الگوهای مطرح شده و تلفیق مد نظر در طرح مدرسه خوانا

شوبرت	جی کوبز	هانتر و شیرر	کیس	نیپ و همکاران
حوزه‌های گسترده	رشته‌های موازی	تصادفی	تلفیق محتوا	میان رشته‌ای
پروژه‌ها	مکمل	تقویت و تمرین	تلفیق مهارت‌ها و فرایندها	حول محور مهارت‌ها
هسته اصلی	میان رشته‌ای	محاط کردن	تلفیق مدرسه و فرد	بین عواطف و برنامه درسی مدرسه
	روز تلفیق شده	هماهنگی	تلفیق کل‌گرا	
	کامل	فرایندها		
		تم یا موضوع		

در تلفیق طرح خوانا قسمت‌های مشخص شده در جدول از هر کدام از اندشمندان انتخاب و به عنوان تلفیق مدنظر در طرح خوانا انتخاب شده است. در تلفیق مدنظر طرح خوانا مهارت‌های زندگی به عنوان تم یا موضوع و مهارت‌های زبانی به عنوان ابزار فرایندهای در خدمت این مهارت‌ها در بسته آموزشی طرح مدرسه خوانا در نظر گرفته می‌شود [۵۶]. البته تقویت مهارت‌های زبانی به فراخور در برنامه‌های درسی مختلف نیز مد نظر این طرح می‌باشد. انواع تلفیق در طرح خوانا شامل:

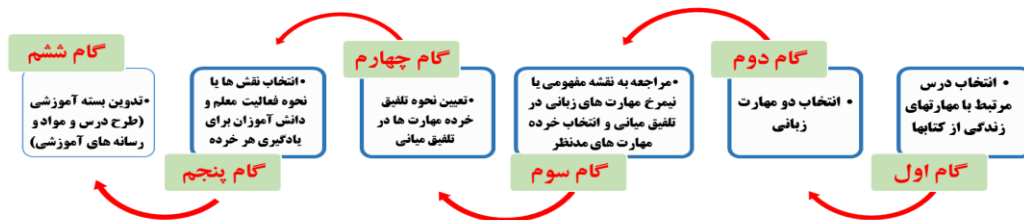
- **تلفیق مقدماتی:** به معنی کنارهم قرار دادن خرده‌مهارت‌های (غالباً سطح پایین‌تر) یک مهارت زبانی مانند خواندن، نوشتن است. برای مثال تلفیق شنیدن گسترده، پردازش پایین به بالا و به خاطر سپردن در حافظه در مرحله تلفیق مقدماتی قرار دارد.
- **تلفیق میانی:** یک گام فراتر بوده و در آن خرده‌مهارت‌های دو مهارت زبانی (به‌ویژه خرده‌مهارت‌های سطح بالاتر) در کنار هم آموزش داده می‌شوند. برای مثال، خواندن با رعایت ویژگی‌های زیرنچیزی به همراه شنیدن گسترده، تمرکز و بازایی اطلاعات صریح، رسیدن به استنباطها و نتیجه‌گیری‌های مستقیم و به خاطر سپردن در حافظه نمونه‌ای از تلفیق میانی در آموزش مهارت‌های زبانی است.
- **تلفیق پیشرفته:** نیز به معنی آموزش و یادگیری خرده‌مهارت‌های بیش از دو مهارت زبانی با هم است. به عنوان مثال خرده‌مهارت‌های شنیدن، گفتن، خواندن و نوشتن با هم آموزش داده شوند که نیازمند تبحر و تخصص و برنامه‌ریزی دقیق، اصولی و علمی می‌باشد.

همان‌طور که ذکر شد، انجام تلفیق نیازمند چند گام روشن است. گام‌های تلفیق در سطوح مختلف در طرح مدرسه خوانا به شرح زیر است. عمده تفاوت این سطوح در گام دوم است که تلفیق خرده‌مهارت‌ها را دربردارد.

هفتمین همایش ملی پژوهش های نوین در حوزه علوم تربیتی و روانشناسی ایران

- ✓ **گام اول:** در گام اول مشخص می شود که قرار است چه موضوع و محتوایی آموزش داده شود. همان طور که ذکر گردید، موضوع و محتوای آداب و مهارت های از دروس مختلف انتخاب می شود. برای مثال از فارسی پایه چهارم ابتدایی، درس ۱۵ با عنوان «شیر و موش» را انتخاب می شود که موضوع آن، جرأت ورزی است.
- ✓ **گام دوم:** در این گام باید مشخص شود که قرار است کدام دو مهارت زبانی با هم آموزش داده شود. با توجه به اینکه چهار مهارت زبانی گوش دادن، صحبت کردن، خواندن و نوشتن ارتباط تنگاتنگ، لایه لایه و درهم آمیخته با هم دارند؛ این مهارت ها بصورت دوبه دو با هم قابل آموزش هستند. برای مثال دو مهارت خواندن و گوش دادن پرورش داده می شود.
- ✓ **گام سوم:** در سومین گام باید مشخص شود که کدام خرده مهارت ها از هر مهارت زبانی آموزش داده شود. برای این کار باید به نقشه مفهومی یا نیمرخ مهارت های زبانی مراجعه کرده، خرده مهارت های مدنظر انتخاب شود. برای مثال از مهارت خواندن، بخش روان خوانی و خرده مهارت خواندن با رعایت ویژگی های زبرنجیری (تکیه، مکث، آهنگ، لحن و...) و بخش درک مطلب و خرده مهارت های تمرکز و بازیابی اطلاعات صریح و رسیدن به استنباطها و نتیجه گیری های مستقیم، و از مهارت گوش دادن، بخش تمرکز و خرده مهارت شنیدن برای کسب جزئیات و بخش بازآوری و نقد و خرده مهارت به خاطر سپردن در حافظه انتخاب می شود.
- ✓ **گام چهارم:** در گام چهارم باید مشخص شود که خرده مهارت های انتخاب شده چگونه و با چه ترتیبی کنار هم قرار داده شود. برای مثال ترتیب ارائه خرده مهارت های انتخاب شده در گام قبل می تواند به صورت ۱- خواندن با رعایت ویژگی های زبرنجیری ۲- شنیدن برای کسب جزئیات + تمرکز و بازیابی اطلاعات صریح و رسیدن به استنباطها و نتیجه گیری های مستقیم ۳- به خاطر سپردن در حافظه باشد.
- ✓ **گام چهارم:** وقتی که موضوع آموزش و خرده مهارت ها مشخص شد، باید معلم و دانش آموزان بدانند که قرار است چه کارهایی انجام دهند.
- ✓ **گام پنجم:** در نهایت با تعیین موضوع، سطح تلفیق و کنار هم قرار دادن نقش های معلم و دانش آموزان در خرده مهارت های مدنظر، سناریوی آموزشی یا طرح درس یک جلسه تدریس تنظیم می شود. این سناریوها یا طرح درس ها و طرح درس هایی که استان، مناطق و مدارس تهیه می کنند، همان بسته آموزشی مدرسه خواناست که هم تلفیقی، هم مشارکتی و هم مدرسه محور است [۱۹]. فرایند گام به گام تدوین بسته آموزشی تلفیقی خوانا به شرح زیر است:

شکل ۱: گام های تدوین بسته آموزشی طرح خوانا

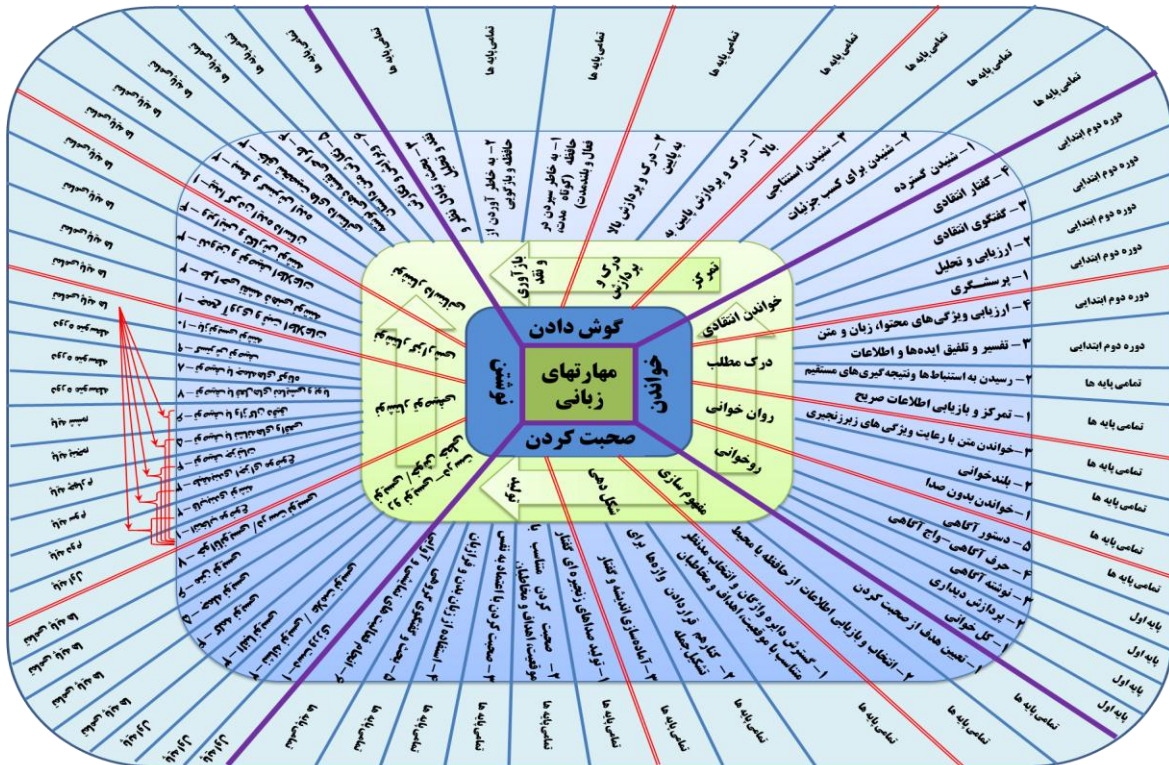

هفتمین همایش ملی پژوهش های نوین در حوزه علوم تربیتی و روانشناسی ایران

نیمرخ ها یا نقشه مفهومی در طرح مدرسه خوانا

ذکر این نکته ضروری است که تمامی خرده مهارت های زبانی نباید در یک پایه آموزش داده شود. جهت اختصار فقط نیمرخ یا نقشه مفهومی کلی مهارت های زبانی مطرح و از نیمرخ به تفکیک پایه ها صرف نظر می شود:

شکل ۲: نیمرخ یا نقشه مفهومی کلی مهارت های زبانی [۱۹]

۵. نتیجه گیری

آنچه از یافته ها استنباط می شود، این است که برنامه درسی دوره ابتدایی دارای کاستی هایی بوده و ضرورت تغییر یا ایجاد برنامه ها و طرح هایی برای تقویت آن پذیرفتنی است. با توجه به پژوهش های انجام شده، به تمام مؤلفه های برنامه درسی بطور یکسان توجه نشده و به برخی از مؤلفه های پراهمیت در زندگی فردی و اجتماعی مثل کارآمدی اجتماعی، خدمت به محرومین، تولی و تبری، عدالت، امانتداری، هویت بخشی، تحمل، قضاوت و فرهنگ محلی در مقایسه با مؤلفه هایی مثل پایداری، هوشیاری، استدلال و فرهنگ ملی توجه کمتری شده است. این در حالی است که اهمیت و توجه به مؤلفه های پراهمیت و نقش آنها در بهبود روابط فردی و اجتماعی و مهارت های زندگی بر کسی پوشیده نیست. به گونه ای که در برنامه «گام هایی برای زندگی»^۱ که به عنوان یک برنامه مهارتی در مدارس ابتدایی یونان، برای توانمندسازی روانی- اجتماعی دانش آموزان اجرا می شود، نشان داد که

۲۳. The 'Steps For Life'

هفتمین همایش ملی پژوهش‌های نوین در حوزه علوم تربیتی و روانشناسی ایران

مواردی مثل: عزت‌نفس دانش‌آموزان، مشارکت، شناسایی و ابراز احساسات، توانایی کنترل پرخاشگری کلامی و فیزیکی، توانایی کنترل قربانی شدن، مهارت‌های دوستی، مسئولیت‌پذیری، و... با اجرای این برنامه پیشرفت قابل توجهی داشته‌اند و همچنین اثربخشی استفاده از طرح‌هایی که برای تقویت مهارت‌های زندگی اجرا شده به اثبات رسیده است.

در خصوص محتوای برنامه درسی دوره ابتدایی که از جهت پرداختن به مهارت‌های زبانی و سایر ابعاد بررسی شده، جمع‌بندی پژوهش‌ها نشان می‌دهد که میزان توجه به ساحت‌های شش‌گانه سند تحول بنیادین در کتاب‌های مختلف دوره ابتدایی، قبل و بعد از اجرای سند در خصوص ابعاد اعتقادی، عبادی، تا زیستی-بدنی تغییری صورت نگرفته است. دیگر اینکه با توجه به تحلیل محتوای کتاب‌های مختلف دوره ابتدایی در کلیه بخش‌های کتاب اعم از تصاویر، تمرین، پرسش‌ها، متن، سؤالات، درک مطلب، خوانایی، اشعار و سایر مهارت‌های زبانی و فرازبانی، پژوهش‌ها نشان می‌دهد که اغلب به سطوح پایین مهارت‌های زبانی پرداخته و از لحاظ خوانایی، متون متناسب با سن و پایه نمی‌باشد و از جهت درک مطلب نیز سطوح پایین درک مطلب بیشتر مورد توجه قرار گرفته و همین عوامل نیز باعث کسب نتایج ضعیف در آزمون‌های بین‌المللی گردیده است. در بحث اثربخشی برخی رسانه‌ها و روش‌ها، طرح‌ها و برنامه‌ها بر پیشرفت مهارت‌های زبانی نیز پژوهشگران به این نتیجه دست یافته‌اند که مواردی مانند خواندن تعاملی، روش خواندن مبتنی بر خودارزیابی، استفاده از فناوری، یادگیری به وسیله آموزش به دیگران، استفاده از داستان-های کوتاه و ترانه، استفاده از کارتون، استفاده از گوشی، نوشتن برای یادگیری و ... بر مهارت‌های زبانی مؤثر است.

با توجه به پژوهش‌های انجام شده در خصوص برنامه درسی دوره ابتدایی و همچنین با توجه به طرحی که وزارت آموزش و پرورش با عنوان «طرح مدرسه خوانا» جهت رسیدن به اهداف سند تحول بنیادین و تقویت مهارت‌های زبانی و مهارت‌های زندگی مطرح کرده و از طرفی دیگر با مطالعه دستورالعمل طرح مدرسه خوانا که اهداف آن هم، همسو با برنامه درسی ابتدایی بخصوص درس فارسی اعلام شده است. در این پژوهش مؤلفه‌های طرح مدرسه خوانا با نگاهی تلفیقی مورد بررسی قرار گرفت و چرایی و چگونگی تلفیق در طرح خوانا به منظور دست یافتن به اهداف چندگانه، تحلیل شد تا مشخص شود این طرح از جهت مهارت‌های زبانی (گوش کردن، سخن گفتن، خواندن و نوشتن) و مهارت‌های فرازبانی (نقد، تحلیل، تفکر انتقادی)، آداب و مهارت‌های زندگی (ادب، مسئولیت‌پذیری و جرأت‌ورزی)، مؤلفه‌های تلفیق، مشارکت و مدرسه‌محوری چگونه می‌تواند تلفیق شود، به گونه‌ای که به اهداف برنامه درسی دوره ابتدایی دست یافت. در تلفیق طرح خوانا سه نوع تلفیق مقدماتی، میانی و پیشرفته قابل استفاده است که شش گام تلفیق در سطوح مختلف در طرح مدرسه خوانا به تفصیل شرح داده شد، به گونه‌ای که تمام مهارت‌ها و خرده‌مهارت‌ها در برنامه درسی دوره ابتدایی، چگونه به صورت تلفیقی به اجرا درآیند. همانطور که بیان شد، از آن جهت که موضوع محوری ره‌آورد قرن شانزده میلادی است و آموزش موضوعات به صورت تلفیقی نتیجه بهتری دارد و نتایج پژوهش‌ها نیز آموزش تلفیقی را تایید می‌کند و نیز عدم وضعیت مناسب مهارت‌های زندگی و مهارت‌های زبانی در بین دانش‌آموزان با توجه به نتایج پژوهش‌ها، و اهمیت ویژه مهارت‌های زبانی و مهارت‌های زندگی در دوره ابتدایی، چرایی این امر پذیرفتنی است. در بحث چگونگی تلفیق نیز، شیوه تلفیق در خوانا به این شکل است که آداب و مهارت‌های زندگی از محتوای دروس مختلف استخراج و با استفاده از تدوین بسته آموزشی یا طرح درس نسبت به ارتقای تلفیقی آن از طریق مهارت‌های زبانی اقدام می‌شود که در این بین هم مهارت‌های زبانی و هم مهارت‌های زندگی تقویت می‌شوند. به عبارتی دیگر مهارت‌های زندگی به عنوان تم یا موضوع، و

هفتمین همایش ملی پژوهش های نوین در حوزه علوم تربیتی و روانشناسی ایران

مهارت های زبانی به عنوان ابزار فرایندهای در خدمت این نوع تلفیق است. البته ذکر این نکته نیز ضروری است که به جهت در هم تنیدگی مهارت های زبانی با یکدیگر، تلفیق این مهارت های زبانی و خرده مهارت های آن نیز مدنظر بوده و اتفاق می افتد.

مراجع

- [۱]. تقی زاده شیرازی، محمدرضا، حاج حسینی، منصوره، عالی، مرضیه، تحلیل تطبیقی رویکردهای آموزش و پرورش در عصر جهانی شدن: انگاره های تربیتی و الگوهای پیش رو، مجله اندیشه های نوین تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه الزهراء(س). دوره ۱۵، شماره ۱، ۱۳۹۸
- [۲]. معاونت آموزش ابتدایی، سند برنامه راهبردی معاونت آموزش ابتدایی، نشر بلور. رشت، ۱۳۹۰
- [۳]. Ashrafi, Ali, The Educational Evolution in Germany, the Study Case: Primary Education (Grundschule), Journal of Educational Psychology - Propositos y Representaciones, v⁹ spec iss ۳ Article e۱۲۰۱ May ۲۰۲۱
- [۴]. برنامه درسی ملی، ۱۳۹۱
- [۵]. هاشمی، سیده خدیجه و مسعودی ندوشن، عصمت و گلزاری، زینب، ارائه الگوی کیفیت بخشی تبدیل مدرسه فنی و حرفه ای به مدرسه کارآفرین، فصلنامه نوآوری های آموزشی، شماره ۷۷ سال بیستم، بهار ۱۴۰۰ صفحات ۵۳-۸۵
- [۶]. Borisova, Ivelina; Lin, Hsiao-Chen; Hyson, Marilou, Build to Last: A Framework in Support of Universal Quality Pre-Primary Education, Published by UNICEF, Education Section, Programme Division, ۳ UN Plaza, New York, NY ۱۰۰۱۷, USA, © United Nations Children's Fund (UNICEF), March ۲۰۲۰
- [۷]. مظاهری، حسن و موسی پور، نعمت الله و ناطقی، فائزه و سیفی، محمد، بررسی سبک زندگی اسلامی در برنامه درسی دوره ابتدایی از منظر اسناد تحول بنیادین آموزش و پرورش، فصلنامه نوآوری های آموزشی، شماره ۵۹، سال پانزدهم، پاییز ۱۳۹۵، صفحات ۷-۳۶
- [۸]. Nancy Ares,; Laura Cochell, , The Role of Cultural Capital in Claims to Educational Sovereignty, Journal of Curriculum Studies, v^{۵۴} n^۱, p۱۸-۳۷, ۲۰۲۲
- [۹]. Ghabakhlou, Behzad; Ghalavandi, Hassan; Hosseinpour, Alireza, Provision of Curriculum Model of Student Life Skills at Primary Schools of Iran, Journal of Educational Psychology - Propositos y Representaciones, v⁹ spec iss ۳ Article e۱۱۲۴ May ۲۰۲۱
- [۱۰]. رهنمایی، سید احمد و خوش اخلاق، ابوالفضل، تحلیل محتوای کیفی کتاب های فارسی دوره ابتدایی از منظر ارزش های اجتماعی سند تحول آموزش و پرورش، مجله معرفت، سال بیست و نهم، شماره هفتم، مهر ۱۳۹۹ صفحات ۸۵-۷۵.
- [۱۱]. دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، ۱۳۹۰
- [۱۲]. ادیب منش، مرزبان و صدر، آمنه، طراحی الگوی مطلوب برنامه درسی ارتقای مهارت های زندگی دانش آموزان دوره ابتدایی. فصلنامه مطالعات برنامه درسی ایران، سال شانزدهم، شماره ۶۲، پاییز ۱۴۰۰، صفحات ۲۵۶-۲۲۳.
- [۱۳]. Orkin, Wendia (۲۰۱۶). Improving Student Life Skills Through classroom intervention and intergration, ERICNO: Ed ۴۳۲۰۹۳.
- [۱۴]. ادیگر، مارلو، همه جانبه نگری محتوا در مهارت های زبانی، دفتر بهبود و تحقیقات آموزشی، دپارتمان آموزش و پرورش آمریکا، ۱۹۹۲
- [۱۵]. حسینی، حسین و اسدی، سید صالح، چالش های نظام آموزش دوره ابتدایی ایران، فصلنامه رویکردی نو در علوم تربیتی، دوره یک، شماره ۲، زمستان ۱۳۹۸، صفحات ۳۸-۳۱

هفتمین همایش ملی پژوهش های نوین در حوزه علوم تربیتی و روانشناسی ایران

- [۱۶]. سراج، فرشته و روشن، بلقیس و نجفیان، آرزو و یوسفی‌راد، فاطمه، بررسی خوانایی کتاب‌های فارسی دوره ابتدایی: پایه‌های اول تا ششم. فصلنامه مطالعات برنامه درسی ایران، سال چهاردهم، شماره ۵۵، زمستان ۱۳۹۸، صفحات ۱۴-۱۱۳.
- [۱۷]. مجدفر، مرتضی و قاسم‌پور مقدم، حسین و نقی‌زاده محرم، فهم پرلز (PIRLS) مطالعه بین‌المللی توسعه سواد خواندن، انتشارات موسسه مدارس یادگیرنده مرآت، تهران، ۱۳۹۷
- [۱۸]. The Legatum Institute Foundation (۲۰۲۱). <https://www.prosperity.com/>
- [۱۹]. معاونت آموزش ابتدایی، دستورالعمل طرح مدرسه خوانا، ۱۴۰۰
- [۲۰]. سلسبیلی، نادر، ارزشیابی برنامه درسی فارسی دوره اول ابتدایی در سطح برنامه درسی اجرا شده، فصلنامه مطالعات برنامه درسی ایران، سال چهاردهم، شماره ۵۵، زمستان ۱۳۹۸، صفحات ۱۴۱-۱۷۶
- [۲۱]. معاونت آموزش ابتدایی، دستورالعمل طرح مدرسه خوانا، ۱۳۹۹
- [۲۲]. شورت، ادموند سی، روش‌شناسی مطالعات برنامه درسی، ترجمه محمود مهرمحمدی و همکاران، انتشارات سمت، تهران، ۱۳۸۸
- [۲۳]. عسکری، مهدی و الهی‌منش، محمدحسن و پریزاد، رضا، مقایسه سیاست‌گذاری آموزشی ایران و ژاپن در مقطع ابتدایی، فصلنامه علمی مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی، دوره ۹، شماره ۳۰، بهار ۱۳۹۸، صفحات ۱۳۲-۱۱۳
- [۲۴]. Kent, Daniel C, A New Educational Perspective: The Case of Singapore, Penn GSE Perspectives on Urban Education, v۱۴ n۱ Fall ۲۰۱۷
- [۲۵]. صافی، احمد، تغییر و نوآوری در آموزش و پرورش ایران و چشم‌انداز آینده، فصلنامه نوآوری‌های آموزشی، شماره ۳، سال دوم، بهار ۱۳۸۲، صفحات
- [۲۶]. پاشازاده، غلامعلی، اندیشه اصلاح آموزش ابتدایی در ایران عصر ناصرالدین شاه، جامعه‌شناسی تاریخی، دوره ۱۳، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۴۰۰، صفحات ۵۳-۷۸
- [۲۷]. مهرمحمدی، محمود و حسینی، سیدمحمدحسین، تغییر و اجرای برنامه درسی، انتشارات سمت، تهران، ۱۳۹۸
- [۲۸]. فتحی و اجارگاه، کورش، اصول برنامه‌ریزی درسی، انتشارات ایران‌زمین، تهران ۱۳۹۸
- [۲۹]. Johansson, Ms. Ylva (۲۰۰۰). Chair's Conclusions of Rotterdam Conference on Schooling for Tomorrow, (CEO, @veta, Swedish e-learning organisation; Chair, European Schoolnet Strategy Forum; former Swedish Minister of Education.
- [۳۰]. رعنائی، مجید و مهرمحمدی، محمود و دلاور، علی و خسروی بابادی، علی اکبر، واکاوی مولفه‌های اجرای برنامه درسی ملی، فصلنامه تعلیم و تربیت، شماره ۴، پیاپی ۱۴۸، سال سی و هفتم، زمستان ۱۴۰۰، صفحات ۳۱-۵۴
- [۳۱]. سلسبیلی، نادر، برنامه درسی ملی: تجربه‌های جهانی چه می‌گویند؟، دو فصلنامه نظریه و عمل در برنامه درسی، سال چهارم، شماره ۸، پاییز و زمستان ۱۳۹۵، صفحات ۱۱۹-۱۵۸
- [۳۲]. حکیم‌زاده، رضوان، طرح مدرسه خوانا، پورتال آموزش ابتدایی، ۱۳۹۹، medu.ir
- [۳۳]. حکیم‌زاده، رضوان، طرح مدرسه خوانا، سخنرانی، کانال رسمی طرح خوانا در اپلیکیشن شاد، ۱۳۹۹
- [۳۴]. سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی (اکبری‌شلدره، فریدون و محمدی، راحله و جبلی‌اده، پریچهره)، کتاب معلم فارسی پنجم دبستان، انتشارات افست، تهران، ۱۳۹۴
- [۳۵]. حاجی میرزایی، محسن، طرح مدرسه خوانا، سخنرانی، کانال رسمی طرح خوانا در اپلیکیشن شاد، ۱۳۹۹
- [۳۶]. قرآن کریم، سوره العلق، آیه ۱

هفتمین همایش ملی پژوهش های نوین در حوزه علوم تربیتی و روانشناسی ایران

- [۳۷]. حمیدی نصرآباد، اکرم و شیخی فینی، علی اکبر و زینلی پور، حسین و سماوی، عبدالوهاب، ارزیابی ظرفیت کتاب های درسی بخوانیم دوره ابتدایی از حیث تطابق با چارچوب سنجش مطالعه پرلز ۲۰۱۶، فصلنامه مطالعات برنامه درسی ایران، سال پانزدهم، شماره ۵۹، زمستان ۱۳۹۹، صفحات ۲۰۴-۱۸۳
- [۳۸]. حیدری، عبدالحسین و سیدکلان، سیدمحمد، تحلیل پرسش های خواندن و درک مطلب کتاب های فارسی دوره ی دوم ابتدایی بر اساس طبقه بندی برت (۱۹۷۶)، پژوهش نامه آموزش زبان فارسی به غیرفارسی زبانان، سال هشتم، شماره دوم، پاییز و زمستان ۱۳۹۸، صفحات ۹۲-۶۹
- [۳۹]. International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA). pirls ۲۰۲۱ Assessment Frameworks Ina V.S. Mullis and Michael O. Martin. Editors Publishers: TIMSS & PIRLS International Study Center, Lynch School of Education, Boston College and International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA).
- [۴۰]. Kaowiwattanakul, Sukanya, , CEFR Based Learning Approach: Using Literature to Enhance EFL Students' Reading Skills and Critical Thinking Skills, English Language Teaching, v۱۴ n۱۱ p۶۶-۷۹ ۲۰۲۱
- [۴۱]. قرآن کریم، سوره القلم، آیه ۱
- [۴۲]. علاء الدین علی متقی هندی، کنز العمال فی سنن الأقوال و الأفعال، بیروت، دار الکتب العلمیه، ۱۴۲۴ق
- [۴۳]. کلینی، محمدبن یعقوب، اصول الکافی، ترجمه سید مهدی آیت اللهی، انتشارات جهان آرا، تهران، ۱۳۸۵
- [۴۴]. سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی (قاسم پور مقدم، حسین و اکبری شلدره، فریدون و بهروان، نازیلا و میرائی آشتیانی، مهتاب و سجودی، مرجان و محمدی، راحله)، راهنمای تدریس فارسی ششم، انتشارات افسر، تهران، ۱۳۹۵
- [۴۵]. Stotsky Sandra, An English Language Arts Curriculum Framework for American Public Schools A Model, February ۲۰۱۳
- [۴۶]. Kayaalp, Fatih; Meral, Elif; Başç Naml, Zeynep (۲۰۲۲). An Analysis of the Effect of Writing-to-Learn Activities Regarding Students' Academic Achievement and Self-Regulation Skills in Writing. Participatory Educational Research (PER), ۹(۱), ۳۲۴-۳۴۸.
- [۴۷]. سلسبیلی، نادر، ارزشیابی بسته برنامه درسی قصد شده فارسی دوره اول ابتدایی بر اساس معیارهای مرجع زبان آموزی، فصلنامه تعلیم و تربیت، شماره ۳، پیاپی ۱۴۷، سال سی وهفتم، پاییز ۱۴۰۰
- [۴۸]. مجیدی، طرح مدرسه خوانا، سخنرانی، کانال رسمی طرح خوانا در اپلیکیشن شاد، ۱۳۹۹
- [۴۹]. قرآن کریم، سوره الزمر، آیه ۱۸
- [۵۰]. Alzamil Jwahir, Listening Skills: Important but Difficult to Learn, ab World English Journal (AWEJ) Volume ۱۲. Number ۳ September ۲۰۲۱ Pp.۳۶۶-۳۷۴ DOI:https://dx.doi.org/۱۰.۲۴۰۹۳/awej/vol۱۲no۳,۲۵
- [۵۱]. Aruan, Linda; Sari, Risnovita; Harahap, Ahmad Bengar, Using Prezi Online Software to Improve Teaching Listening Skill, International Journal of Education and Literacy Studies, v۸ n۱ p۱۰۴-۱۰۸ Jan ۲۰۲۰
- [۵۲]. Alberty R M, Kapp CA, Croenewald CJ. (۲۰۱۴). Patterns of Empowerment in Individualas through the Course of a Life Skills Program . Journal of Studies the Education of Adults, ۲,۲۰-۲۸۰.
- [۵۳]. Buhler, A.; Schroder E, Rainer, K. (۲۰۱۸). The Role Life Skills Promotion in Substance Abuse Prevention: Amediation Analysis. Published by oxford Journal University Press. ۴,۶۲۱-۳۲.
- [۵۴]. Boran, Murat; Karakus, Fazilet, The Mediator Role of Critical Thinking Disposition in the Relationship between Perceived Problem-Solving Skills and Metacognitive Awareness of Gifted and Talented Students, Participatory Educational Research, v۹ n۱ p۶۱-۷۲ Jan ۲۰۲۲
- [۵۵]. سازمان بهداشت جهانی، ۲۰۲۰، <https://www.who.int>
- [۵۶]. حسینی، سیدمحمدحسین، طرح مدرسه خوانا، سخنرانی، کانال رسمی طرح خوانا در اپلیکیشن شاد، ۱۳۹۹
- [۵۷]. مهرمحمدی، محمود، مفهوم شناسی تلفیق در برنامه ریزی درسی، دانشنامه ایرانی برنامه درسی، ۱۳۸۹